

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika/sotsioloogia ja infoteadused eriala

Marleen Maask

**VAHETUND NUTISEADMEGA VÕI ILMA KAHE TARTU
PÕHIKOOLI NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marju Selg MSW

Tartu 2019

Olen koostanud käesoleva töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on korrektselt viidatud.

29. mai 2019 Marleen Maask

Abstract

Marleen Maask, bachelor's thesis „Recess with or without the use of digital devices: An observation of two middle schools in Tartu“

The focus of this bachelor's thesis is the use of digital devices in middle school during recess time. The theoretical framework has been written with the focus on the wellbeing of the children and how the school environment can aid the welfare of the children. The study was carried out via observations and interviews in two middle schools in Tartu.

Children spend much time during their day in school, where besides schoolwork, they have a lot of free time during recess. In many schools, the time can be spent being physically active but still, the opportunities may be enough to ensure that the children actually do so. The use of digital devices has been noticed to be widespread during recess.

The aim of this thesis is to study the use of digital devices during recess amongst the middle schoolers and to find out which practices in regulating the use should be considered. The data collected from the observation as well as interviews can be used to see whether or not the use of digital devices should be allowed during recess.

The thesis is divided into three major parts: the theoretical (literary) overview, the introduction of chosen research methods as well as the reasons in their selection and the analysis of the results gained from the observation.

The results of this research show that the over-use of digital devices can lead to a decline in both physical and mental health. Thus, the issue should be shown more attention in schools and methods to regulate the use of digital devices should be heavily regulated. However, the use of digital devices in association with school work should be encouraged as it is a way for the children to learn the use of digital devices and their advantages in a safe and regulated environment. However, the time appropriated for rest during recess should be spent without the aid of digital devices and their use should be regulated by distinct rules.

Sisukord

Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	6
1. Lapse heaolu.....	8
1.1 Heaolu mõiste	8
1.2 Lapse heaolu	8
1.3 Lapse heaolu koolis	10
1.4 Kooli kodukord – õpilase heaolu kindlustaja	10
2. Nutiseadmed lapse argipäevas	12
2.1 Nutiseade ajas	12
2.2 Nutiseadme mõju vaimsele heaolule	12
2.3 Nutiseadme mõju füüsilisele heaolule	13
2.4 Nutiseadme mõju sotsiaalsele heaolule	14
2.5 Nutiseade koolikeskkonnas	15
Probleemipüstitus	17
3. Meetod.....	18
3.1 Uurimismeetodi valik	18
3.2 Väljavõtted uurimuses osalenud koolide kodukordadest	18
3.3 Andmekogumine	20
Vaatlus.....	20
Intervjuud	21
3.4 Analüüsimeetod	22
4. Tulemused	23
Nutivaba ala.....	23
Söökla.....	25

Väiksemate koridor ja noorem kooliaste.....	26
Suuremate koridor ja vanem kooliaste	29
5. Arutelu.....	34
Kokkuvõte	37
KASUTATUD MATERJALID	39
Lisad	43
Lisa 1. <i>Poolstruktureeritud intervjuukava koolijuhtidele</i>	43
Lisa 2. <i>Vaatluskava koolides vaatluseks</i>	43
Lisa 3. <i>Koolide kodukorrad</i>	44

Sissejuhatus

Minu bakalaureusetöö keskendub nutiseadmete kasutamisele tunnivälisel ajal põhikoolis. Töö teoreetiline raamistik on ülesehitatud lapse heaolu põhimõttele ning sellele, kuidas koolikeskkond lapse heaolu toetab.

Lapsed veedavad väga suure osa oma päevast koolis, kus lisaks õppetööle on õpilastel ka palju tunnivälist ehk vaba aega. Paljudes koolides on võimaldatud õpilastel veeta vahetundi aktiivselt (Liikuma Kutsuv Kool jne), kuid loodud võimalused ei ole piisavad, et kõik õpilased vahetundides tegelikkuses aega aktiivselt veedaks. Palju on märgata nutiseadmete kasutust vahetundide ajal.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses on märgitud, et üldhariduskooli üheks ülesandeks on õpilase igakülgne arengu, muuhulgas sotsiaalse arengu toetamine (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Lisaks riiklikul tasandil kehtestatud reeglitele on igas koolis oma kodukord, mis määrab ära selle, kas ja kuidas võib koolipäeva vältel kasutada nutiseadet.

Minu bakalaureusetöö eesmärk on uurida põhikoolide õpilaste nutiseadmete kasutamist vahetunni ajal ning uurida, millised praktikad nutiseadme kasutamise reglementeerimisel võiksid sobida. Vaatluse ning individuaalintervjuude käigus kogutud info abil soovin selgitada, kas nutiseadmed peaksid vahetundides olema lubatud või pigem mitte.

Bakalaureusetöö jaguneb kolmeks suuremaks osaks: uurimisteema teoreetiline ülevaade, valitud uurimismeetodi tutvustus ja põhjendus ning vaatlustulemuste analüüs. Teoreetilises osas teen ülevaate lapse heaolust ning selle uurimisest, nutiseadmete ajaloost ning erinevatest mõjudest ja uurimuses osalenud koolidest.

Uurimismeetodi peatükis annan ülevaate kvalitatiivsest uurimismeetodist ning selle alamvaldkonnast vaatlusest, mille viisin läbi kahes Tartu linna põhikoolis. Viimasena analüüsin vaatluse ning intervjuude käigus kogutud andmeid ning seostan neid olemasolevate teoreetiliste lähenemiskohtadega ning uurin, kas nutiseade peaks olema kooli ja vahetundide osa või pigem mitte.

Täna oma perekonda ja tuttavaid toetuse ning igakülgse abi eest bakalaureusetöö kirjutamise perioodil ning töökaaslasi äärmiselt mõistva suhtumise ning abivalmiduse eest. Minu suurim tänu on aga juhendajale Marju Seljale, kes juhatas mind niivõrd põneva lõputöö teemani ning toetas mind töö kirjutamise kõige raskematel hetkedel.

1. Lapse heaolu

1.1 Heaolu mõiste

Esimest korda proovis heaolu defineerida Norman M. Bradburn, kes lähenes heaolule psühholoogilisest aspektist (Dodge, Daly, Huyton, Sanders, 2012). Tänapäevasele definitsioonile jõudis oma uuringutega lähemale Ryff (1989), kes leidis, et heaolu mõjutavad paljud erinevad komponendid: inimese autonoomsus, keskkond, positiivsed suhted teistega, elu eesmärk, eneseteostusvõimalus (Dodge, Daly, Huyton ja Sanders, 2012). Pikka aega mõisteti heaolu all seda, mis inimesel on, kuid järgnevate uuringutega selgus, et fookus peaks heaolu mõtestamisel olema hoopis sellel, millised võimalused on inimesel.

Kõige konkreetsem heaolu definitsioon sõnastati 1997. aastal Maailma Terviseorganisatsioonis (WHO), kus märgitakse ära, et heaolu mõjutavad kõik inimese elu osad, tema tervis, suhted, keskkond, psühholoogiline staatus, isiklikud veendumused ja uskumused, elu eesmärgid jpm (WHO, 1997). Heaolu mõjutavad kõik eluvaldkonnad – materiaalne, sotsiaalne, kultuuriline.

1.2 Lapse heaolu

Lapse Õiguste Konventsioon (LÕK) loodi 1989. aastal ning selles dokumendis märgiti ära kõik olulisemad lapsi puudutavad teemad, muuhulgas ka asjaolu, et lapsele peab andma sõna ning otsustusõigus teda puudutavates küsimustes. Eesti liitus Konventsiooniga kohe peale iseseisvumist 1991. aastal ning sellega nõustus kogu oma seadusloome just Konventsiooni põhimõtteid järgides koostama.

Bronfenbrenneri tehtud uuringust selgus, et lapse heaolu mõjutavad kõik teda ümbritsevad keskkonnad - perekond, haridusasutused (mh lasteaed, kool), kodukoht jne (Bronfenbrenner, 1979). Seega on oluline lapse heaolu uurimisel vaadelda kõiki last ümbritsevaid eluvaldkondi, muuhulgas koolikeskkonda ja selle mõju lapse heaolule.

Jonsson ja Östberg tõdesid uuringu tulemusena, et lapse heaolu saab hinnata selle järgi, kui võrd on talle tagatud kõige põhilisemad inim- ja kodanikuõigused, sotsiaalne õiglus, mis tähendab võimalust osa saada ühiskonna hüvede jagamisest ning ühiskonnaelust osavõtmine, mis tähendab võimalust suhelda nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega (Jonsson ja Östberg, 2010).

Laste heaolu uuritakse nüüdisühiskonnas palju, nii Eestis kui ka Euroopas üldisemalt tehakse palju selle heaks, et laste heaolu oleks võimalikult maksimaalne. 2008. aastal koostati Euroopas tööühm, mille ülesandeks saigi just laste heaolu uurimine ja järjepidev heaoluseire (Kutsar jt, 2013). Sellega seoses on oluline uurida ka seda, kuidas kool mõjutab lapse heaolu ning millised on võimalikud aspektid, mis lapse heaolu tajumist mõjutada võivad.

Lastekaitseadusest (2014) tulenevalt on lapse heaolu lapse arengut toetav seisund, milles lapse erinevad vajadused on täidetud ning rahuldatud. Oluline on siinkohal ka, et lapse arenguvajadused saaksid rahuldatud ja toetatud. Sellega on seotud nii lapse sisemine soov areneda kui ka väline-sotsiaalne ootus lapse eakohasele arengule. Arenguülesanded Havinghursti järgi jagunevad vanuste alusel (Eysenck, 2000):

- 1) Imiku- ja väikelapseiga (0-5.a) – rääkima ja käima õppimine, keha valitsemine (potil käimine), pereliikmetega suhete loomine, hea ja halva eristamine ning minatunne,
- 2) Mängu- ja kooliiga (6-12.a) – füüsilised vilumused ja oskused mängu kaudu; lugemine kirjutamine, arvutamine, igapäevaelu mõisted ja oskused, südametunnistus ja moraal,
- 3) Noorukiiga (13-18.a) – emotsionaalne sõltumatus oma vanematest, täiskasvanuelu oskused ja vilumused, oma füüsiline olemus ja küpsete suhete loomine eakaaslastega.

Iga arenguetapi edukas täitmine on eeldus edukaks järgmise astme läbimiseks. Kui mõnes arenguvajaduses tekivad puudujäägid, siis jäävad lahendamata ka lapse arenguülesanded (Eysenck, 2000). Laps aga vajab arengus ning arenguülesannete täitmisel tuge ja hoolitsust teda ümbritsevalt keskkonnalt – kodu, kool, huviringid jne.

Seetõttu on vajalik uurida, kas koolikeskkond toetab lapse arengut ja tagab erinevad vajadused. Lisaks eelnevale on Sotsiaalkindlustusamet koostöös oma ala spetsialistidega koostanud lastekaitse spetsialistidele põhjaliku juhendi kui hindamisvahendi, mille abil on võimalik pere ja lapse heaolu hinnata väga põhjalikult (Lapse heaolu hindamise käsiraamat, 2017).

1.3 Lapse heaolu koolis

Kool on asutus, kus lapsed ja noored veedavad väga suure osa oma päevast. Erinevatest uuringutest on selgunud, et kooliealised lapsed võivad seostada enda heaolu ja eluga rahulolu sellega, mida nad kogevad koolis. Seega on täheldatud, et nende hinnangut elule võib mõjutada see, kuidas nad tunnevad end koolis (Konu, Lintonen ja Rimpelä, 2002). Sarnasel teemal kirjutas Liis-Marii Mandel enda magistritöö, kus ta uuris, milline peaks olema heaolu loov kool. Laste sõnul seostus heaolu sõna koolis nende jaoks hea olemasolus ja halva puudumises (Mandel, 2016). Seega on oluline uurida, kuidas mõjutab nutiseadme kasutamine või selle kasutamise keelamine laste heaolu koolikeskkonnas.

Minu bakalaureusetöö käsitleb last bioökoloogilisest vaatepunktist, mille kohaselt on lapse heaolu mõjutajateks mitmesugused individuaalsed ja struktureeritud tegurid (Kutsar, loengumaterjalid). Lapses loovad heaolu mitmesugused tegurid: 1) kindlus- ja turvatunne (sh tähtsad ja lähedased inimesed, kellele laps saab alati loota), 2) mina-areng (autonoomia ning omaette olemise võimalus oma aja, koha ja asjadega), 3) võimalus olla lootusrikas (seada endale eesmärgid ja nende täitmise poole püüelda) (Kutsar, loengumaterjalid).

1.4 Kooli kodukord – õpilase heaolu kindlustaja

Selles peatükis teen väikese ülevaate sellest, mis on kooli kodukord ja mille jaoks on see koolides kehtestatud. Samuti annan ülevaate, millised on uurimusse valitud põhikoolide kodukorrad. Juba ammustest aegadest alates on ühiskondades kehtestatud erinevad reeglid, mille järgi ühiskonnaliikmed peavad toimima. Reeglid luuakse selleks, et õpetada inimestele seda, mis on hea ja mis halb ning selleks, et suunata inimesi käituma teatud normide kohaselt ja kehtestada piirid.

Lastele on oluline õpetada reegleid juba varajases eas. Laps areneb mängides, seetõttu on kergem reegleid õpetada mängude ja mängimise kaudu. Lawrence Kohlbergi kõlbelise arenguteooria kohaselt on lapse moraalne areng suures plaanis kolmeastmeline (Kohlberg ja Hersh, 1977),

- 1) Prekonventsionaalne aste (3/4.-10.a) – hirm karistuse ees, reeglitest kinnipidamine,
- 2) Konventsionaalne aste (10.-13.a) – teiste arvamus on oluline, seadused ja kord ja
- 3) Postkonventsionaalne aste (13.-...a) – olulised individuaalsed tõekspidamised, üldinimlikud normid ja väärtused.

Seetõttu on koolid ja koolipäev - nii õppetöö kui ka tunniväline aeg - korraldatud võrdlemisi struktureeritult ning igas koolis on oma reeglid ehk kodukorrad, mis on kohustuslikud järgimiseks kõigile, kes selles koolis õpivad, töötavad või viibivad. Kodukorra kehtestab iga kool iseseisvalt ning koostamisel lähtub selle kooli tavadest, õpilastest. Kodukord kinnitatakse koolis direktori käskkirjaga ning selle väljatrüki peab koolimajas asetama nii, et see oleks nähtav kõigile.

Lapse Õiguste Konventsiooni (LÕK) (1989) põhimõtetest lähtuvalt peaks iga kool enda tegevused, õigusaktid ja kultuuri koostama nii, et need oleks kooskõlas Konventsioonis kirjutatuga. Seetõttu on oluline, et nutiseadme kasutamise ning selle reglementeerimisel arvestataks Konventsiooni põhimõtetega. Kogu koolielu peab olema korraldatud lapse õigustest lähtudes, oluline on lapse õigus puhkusele ja vabale ajale, õigus mängida ja õigus virgestusele (LÕK, 1989).

Koolide kodukordi lähemalt uurides võib täheldada, et koolielu on korraldatud võrdlemisi rangelt ning piiranguid tegevusele ja toimingutele on palju – need kõik on aga loodud selleks, et tagada kõigi õpilaste turvalisus ning heaolu koolipäeva vältel. Rohketest piirangutest rääkis Kristi Õunapi (2015) magistritöö, kus lapsed nentisid, et paljudele nende tegevustele on seatud piirangud ning väga palju võimalusi vabalt tegutsemiseks koolis ei olegi.

Uurimuse alguses tutvusin kõigi Tartu linna põhikoolide kodukordadega ning valisin uurimusse välja erinevate sisu ja stiiliga kodukorrad, et hiljem analüüsiosas oleks võimalik koole ja nende nutiseadmete kasutamise valitud praktikaid omavahel võrrelda.

2. Nutiseadmed lapse argipäevas

2.1 Nutiseade ajas

Võiks ju arvata, et nutiseade on viimaste kümnendite leiutis, kuid siiski see nii ei ole. Esimesed nutiseadme alged pärinevad juba 1990. aastatest, mil leiutati miniatuursed arvutid, millel oli lisaks kõigele muule ka telefonifunktsioon (Nguyen, 2018). Seega ulatuvad nutiseadme juured juba eelmise sajandi lõpuossa ning tegemist polegi niivõrd uudse leiutisega. Esimene nutitelefon nimetust kandev seade loodi 2000. aastal Ericssonis, mudel R380, millel olid ka tänapäeva nutiseadmetele omased tunnused (mh interneti ligipääs) (Nguyen, 2018).

Kui algselt oli telefonide põhiline eesmärk helistamine ning otsene suhtlus sõprade ja tuttavatega, siis tehnoloogia arenguga koos muutus telefoni eesmärk. Telefonitootjad said aru, et telefon peab hakkama täitma lisaks telefonikõnedele ka varasemate faksimasinate ning telefoniraamatute funktsiooni (Ray, 2015). Seetõttu ongi tänapäeva telefonidel väga palju erinevaid funktsioone, mis aitavad täita erinevaid ülesandeid.

Tänapäevastel nutitelefonidel on olemas kõikvõimalikud funktsioonid - kaamera, videojäädvustus, navigeerimine, suhtlemine, e-poodlemine, pangateenused, takso tellimine, uudised, meelelahutus (mängud, *YouTube*, muu sotsiaalmeedia), ühistranspordiinfo ja palju muud, mis kõik muudavad inimeste elu mugavamaks.

2.2 Nutiseadme mõju vaimsele heaolule

Nutiseade on muutunud ka laste ja noorte igapäevaelu lahutamatuks osaks ning selle kasutamises on lapsed oskuslikud juba väga noorest east. Seoses nutiseadmete laialdase kasutusega on teadlased ja uurijad ka sellele valdkonnale rohkem tähelepanu hakanud pöörama. Esmalt muidugi uuriti nutiseadme mõju inimese füüsilisele heaolule – nn *nutikael*, peavalud, vähene liikumine ning sellest tulenevad terviseprobleemid. Lähiaastatel on aga hakatud uurima lisaks füüsilisele mõjule ka seda, milline võiks olla nutiseadme mõju indiviidi vaimsele heaolule.

Üldine arvamus ja eeldus nutiseadme mõjude kohta on negatiivne ning seda on kinnitanud ka mitmed uuringud, et nutiseadmel võib olla negatiivne mõju inimese vaimsele tervisele. Uuringutest on selgunud, et nutiseade soodustab depressiooni ja ärevuse teket (Cash jt, 2012) ning eriti täheldatakse seda ohtu neil, kes veedavad suure osa aja nutiseadmes teistele sõnumeid saates, sest rohke sõnumite saatmine tekitab ebarealistliku ootuse, et vastama peab kohe ja kiiresti – inimese sõnumile mittevastamine tekitab palju liigset ärevust (Lu jt., 2011). Ärevust tekitab ka mitte reaalne tegevus, vaid kognitiivne aspekt, mis väljendub ärevuses väljaspool nutiseadme kasutamise aega – näiteks mõtted, kas keegi on kirjutanud, mis maailmas toimub jne (Walsh jt., 2010).

Siiski on selgunud, et nutiseadmel ning internetikasutusel võib olla ka depressiooni ja ärevust ärahoidev funktsioon. Internetis tekib inimestel „virtuaalne minapilt” ehk võimalus põgeneda tegelikust-reaalsest maailmast (Lu jt., 2011). Lisaks eelnevale on täheldatud, et noored, kes kogevad ärevust või depressiooni soovivad pigem suhelda ning emotsionaalset lähedust otsida just online-keskkondades, kus nad kogevad rohkem sotsiaalset edukust ja suudavad luua rohkem suhteid kui päriselus nad seda teha suudaks (Tokunaga ja Rains, 2010; Walkenburg ja Peter, 2007).

2.3 Nutiseadme mõju füüsilisele heaolule

Palju on uuritud nutiseadme (liigse) kasutuse mõjusid inimese füüsilisele tervisele, sest selle mõjusid on kõige lihtsam märgata ja analüüsida. Mitmed uuringud on tõestanud nutiseadmete liigkasutuse ja erinevate terviseprobleemide vahelisi seoseid. Näiteks seostatakse liigset nutiseadme kasutamist nägemisprobleemidega – silmade punetuse, kuivuse (Hyunna Kim, 2013) ja nägemise hägususega (Kwon, Lee jt, 2003). Lisaks eelnevale põhjustab nutiseadmes liigne ajaveetmine mitmesuguseid lihaste ja liigestega seotud tervisemuresid: peavalud ja migreenihood (Hyunna, 2013); kaela-, selja-, randmevalud (Kwon, Lee jt, 2003). Lisaks eelnevale on leitud, et nutiseadme pikaajaline kasutamine mõjub inimese pöialdele ning muudab neid tuimemaks (Hyunna, 2013).

Viimatised uuringud on leidnud seoseid unetuse ja halva unega (Demirci, Akgönül ja Akpınar, 2015), mis omakorda võib olla eelsoodumuseks depressiooni ja ärevuse tekkele.

Veel on täheldatud, et liigne nutiseadme kasutus, mis viib unetuseni, muudab inimesed päeva jooksul vähemaktiivsemaks ja päevase aja kasutamine on tavapärasest ebaefektiivsem (Demirci, Akgönül ja Akpınar, 2015).

Lisaks eelnevale ei saa märkimata jätta nutiseadmete liigkasutamise mõju füüsilisele aktiivsusele. Nutiseade võtab endale laste selle vaba aja, kus lapsed saaksid tegeleda erinevate füüsiliste tegevustega. Uuringutest on selgunud, et üha rohkem on nutiseadmete liigkasutamine seotud ka „näksimisega“ ehk nutiseadmes olemise kõrvale süüakse näkse ning seda tehakse ka isegi siis kui kõht on tegelikult täis (OECD, 2019).

2.4 Nutiseadme mõju sotsiaalsele heaolule

Uurimata ei saa jääda nutiseadme kolmas aspekt – mõju sotsiaalsele heaolule, millest rääkisin natukene juba eelmises alapeatükis, vaimse heaolu all. Nutiseadme mõju sotsiaalsele heaolule on minu bakalaureusetöö seisukohalt üks olulisemaid aspekte. Nutiseadmetes on rohkelt võimalusi tegutsemiseks, muuhulgas ka sõprade ning lähedastega suhtlemiseks, mille jaoks on loodud mitmeid erinevaid sotsiaalseid rakendusi (näiteks *Messenger*, *WhatsApp* jpt).

Sellised võimalused on aga tekitanud olukorra, kus inimesed tunnevad pidevat vajadust olla teistega ühenduses, koosolekutel ning erinevatel koosviibimistel ollakse *online*-keskkondades kättesaadavad ning kasutatakse telefoni võimalust seada telefon hääletule režiimile (Rotondi, Stanca ja Tomasuolo, 2017). Seega on telefon, internet ning kättesaadavus *online*-keskkonnas muutunud justkui inimeste põhiõiguseks, mis alati peab olemas olema ning ilma milleta enam hakkama ei saa.

Siiski on uuringud näidanud, et need inimesed, kes kasutavad rohkelt IT-vahendeid ning internetti, kulutavad aina vähem energiat ja aega päriselus (näost-näkku) suhtlusele ning päriselulistele suhetele ja kokkusaamistele (Rotondi, Stanca ja Tomasuolo, 2017). Inimeste sotsiaalne heaolu saab seega nutiseadme rohkest kasutusest mõjutatud ning sellega seoses mõjutab inimeste üldist subjektiivset heaolu.

Lisaks on tõestatud, et nutiseadme liigkasutamine vähendab näost-näkku suhete kvaliteeti (Rotondi, Stanca ja Tomasuolo, 2017) ning inimesed ei suuda enam luua täisväärtuslikke päriselulisi suhteid.

Siiski on täheldatud, et laste puhul mõõdukas nutiseadme kasutamine päevas soodustab eakaaslastega suhete loomist ning annab neile võimaluse omavahel suhelda (OECD, 2019).

Lisaks eelnevale on täheldatud, et tänapäevane generatsioon käib vähem kohtingutel ning suhete loomine toimub pigem *online*-keskkondades. Kui enne eelnesid suhtele erinevad kohtingud, näiteks kohvikutes või kinodes ning teineteisele avaldati meeldimist silmast-silma, siis tänapäeval võivad noored suhtesse astuda juba mõningase tekstimise järgselt (Twenge, 2017). Järelikult on inimeste sotsiaalsus suhete loomise aspektis palju muutunud ning ka romantiliste suhete loomisel on nutiseadmel oluline roll. Muidugi on oluline nutiseadmetest ning sotsiaalmeediast rääkides täheldada „meeldimiste“ olulisust. Üha olulisem on eriti noortele, et nad enda eakaaslastele sotsiaalmeedias meeldiksid ning „like“-de arvu suurus on samuti üheks tähtsaks aspektiks (OECD, 2019).

2.5 Nutiseade koolikeskkonnas

Uuritud on ka nutiseadme kasutamist koolikeskkonnas. Uuringute tulemused on kahetised – on neid, mis arvavad täiesti kindlalt, et nutiseadme koht ei ole koolis ja on neid tulemusi, mis leiavad, et kohati võiks nutiseade koolis olla kasulik.

Ühelt poolt on täheldatud seda, et nutiseadme kasutamine õppetöös tõstab õpilaste motiveeritust ning kaasatust, sest modernsed vahendid on interaktiivsed ja pakuvad õpilastele rohkem huvi, kui vanad õpikud (Meador, 2018).

Seega võiks nutiseadmel oma kindel koht koolikeskkonnas olla, aidates nii õpetajaid kui ka õpilasi. Samas on märgatud, et nutiseade võib hajutada õpilaste tähelepanu ning olla hoopis negatiivse alatooniga segaja, mis ei lase lastel maksimaalselt koolitööle ja õppimisele keskenduda (Meador, 2018). Eestis reguleerib nutiseadme kasutust iga kool ja haridusasutus ise oma kodukorraga ning riiklikul tasandil otseselt regulatsioone ei ole.

Koolipäeva jooksul on õpilastele ette nähtud pausid, et neil oleks võimalik ainetundides tehtud pingutustest puhata. Lastele on pausi vaja selleks, et puhata küllaltki struktureeritud rutiinist, mida õppetunnid oma olemuselt siiski on (Burris ja Burris, 2011).

Üha rohkem on selliseid lapsi ja noori, kelle kooliväline aeg möödub ekraani taga – olgu tegemist siis kas arvuti-, telefoni- või mõne muu nutiseadme ekraaniga ning omavahel tavapäraseid kokkusaamisi jääb aina vähemaks. Seetõttu on vahetund koolipäevas väga oluline aeg, kus õpilastel on võimalus luua sotsiaalseid suhteid nii klassi- kui ka teiste eakaaslastega, kes samas koolis õpivad. Uuringud on näidanud, et just kool ja eriti tunnivälised ajahetked on need, kus õpilased peaksid saama omavahel ja ka õpetajatega suhelda ning vahetunnid peaksid arendama õpilaste sotsiaalseid oskusi, samuti on aktiivne vahetund eelduseks edukale järgnevale ainetunnile, sest aktiivsus parandab inimese verevarustust (Burriss ja Burriss, 2011). Puhkus ja aktiivsus on aga erinevatel õpilastel igal ajal omamoodi, osale sobivad rohkem grupitegevused, osale ainult lähemate sõpradega tegevused ning osale õpilastest on oluline saada aega iseendale ning see on tema jaoks parim puhkus (Künnarpuu, 2016).

Probleemipüstitus

Laste heaolu uurimine ja sellele tähelepanu osutamine on olulised teemavaldkonnad, sest lapsed veedavad väga suure osa oma päevast ja ajast just koolis ning mitmed varasemad uuringud on leidnud seoseid laste subjektiivse heaolu tajumise ning koolikeskkonna vahel (Aasvee jt, 2012). Koolipäevas on pikad ainetunnid, kuid ainetundide vahele on jäetud aeg õpilastele puhkuseks, liikumiseks ühest klassiruumist teise ning suhtluseks nii eakaaslaste kui ka õpetajatega. Samuti on koolikeskkonnas kehtestatud mitmesuguseid reegleid, mis peaksid seadma piiranguid nii kohtade, aegade kui ka asjade suhtes, mis õpilasi koolipäeva jooksul ümbritsevad.

Varem on Eestis laste tunnivälist aega, nutiseadme kasutamist ja heaolu koolikeskkonnas magistrیتöö raames uurinud Kristi Õunap (2015), Kati Arak (2015) ning Liis-Marii Mandel (2016). Kuigi nende tööde fookus ei olnud otseselt nutiseadme kasutamisel, sain neist palju inspiratsiooni ja ka minu tööks vajalikku taustainformatsiooni.

Eelnevates uuringutes ei käsitletud nutiseadme kasutamist koolikeskkonnas kooli kodukorrast lähtudes, mis peaks olema kõigi õpilaste heaolu tagajaks koolis. Ma ei leidnud uuringuid kodukordade sisu kohta ega ka selle kohta, kuidas koolipere kodukordades kirjutatud ka järgib. Eriti huvitas mind see, kuidas on kodukordades reglementeeritud nutiseadmete kasutamine ja kas koolipere liikmed ka seda tunnustavad.

Niisiis ongi minu bakalaureusetöö eesmärk saada ülevaade uuringus osalevate põhikoolide õpilaste käitumisest vahetundides ning eriti nutiseadmete kasutamisest vahetunnis. Uurimuse eesmärgist lähtudes sõnastasin bakalaureusetöö uurimisküsimused.

- 1) Kuidas veedavad põhikooli õpilased vahetunde?
- 2) Milline on koolijuhi vaade vahetundide sisustamisele, nutiseadmete kasutamisele ning selle piiramisele?

3. Meetod

3.1 Uurimismeetodi valik

Bakalaureusetöö koostamiseks valisin kvalitatiivse meetodi, mille abil saab uurida inimeste igapäevakogemusi teatud tunnuse raames. Kvalitatiivsetest meetoditest valisin käesolevaks uurimistööks vaatluse ja pooltstruktureeritud individuaalintervjuu.

Vaatlus on kombineeritud uurimisviis, mis ühendab endas kuulmise, nägemise ja tundmise (Flick, 1998). Vaatluse käigus on oluline kirjeldada nähtut, kuuldut ja kogetut võimalikult detailselt ehk kirja tuleb panna: tegevused, inimesed, võimalikud tähendused ja seda kõike kohe kui näed või kuuled ning võimalikult otseselt, ilma vaatlaja omapoolsete tõlgendusteta (Patton, 2002). Läbiviimiseks valisin avalikustatud vaatljana tehtud vaatluse. Selle käigus on uurijal lubatud olla erinevate tegevuste või protsesside läheduses vaatljana, kuid kogu tegevus on mittesekkuv.

Vaatluse täiendamiseks viisin läbi individuaalintervjuud põhikoolide direktoritega. Nii vaatluse kui ka intervjuu kavandamisel sain ideid koolide kodukordadest.

3.2 Väljavõtted uurimuses osalenud koolide kodukordadest

Tartu Karlova Kool

Tartu Karlova Kool (tulemusi esitades kasutan lühendit K1) kuulub Tartu vanimate koolide hulka ning selle ajalugu ulatub aastasse 1875 kui asutati Pauline Jürgensi II Eraalgkool (Tartu Karlova Kooli koduleht). Aja jooksul on nii kooli nimi kui ka koolitüüp korduvalt muutunud. Vahepealsetel aegadel on koolimajas tegutsenud seitsmeklassiline, üldhariduslik keskkool ning alates 1995. aastast nimetati kool Tartu Karlova Gümnaasiumiks. 2014. aastal algasid Tartu linna koolides ümberstruktureerimised ning ka Karlova ei jäänud neist puutumata. Varasem gümnaasium asendus põhikooliga ning on selleks jäänud kuni tänaseni. Hetkel õpib Tartu Karlova Koolis ühtekokku 704 õpilast ning koos Koorikooliga töötab asutuses 80 õpetajat.

Tartu Karlova Kooli eripäraks on alati olnud suur musikaalsus ning ka praegu tegutsevad koolis laulukoorid, pillirühmad ja lauluansamblid, nüüdsest siiski põhikoolist eraldiseisva Koorikoolina (Tartu Karlova Kooli koduleht).

2015. aastal uuris Tartu Karlova Kooli ja sealseid vahetunde Kristi Õunap, kelle tööst selgus, et koolipäeva jooksul on õpilastel mitmesuguseid reegleid ja piiranguid, mida kus ja millal teha tohib ning et sellest kõigist nad sugugi kinni ei pea ja ka õpetajad on oma nõudmistes ebajärjekindlad. Õunap (2015) märkas ka vahetunnis nutiseadme kasutust, aga seda pigem vähe. Muidugi on märkimisväärt asjaolu, et toona puudus koolis ühtne interneti (*wifi*) võrk, mida õpilased oma seadmetes kasutada oleks saanud.

Tartu Karlova Kooli kodukord (2018) on põhjalik ning käsitleb koolipäeva erinevaid aspekte võimalikult detailselt. Tartu Karlova Kool on üks väheseid Tartu põhikoole, kus õpilastel on nutiseadme kasutamine terve koolipäeva jooksul keelatud. Nutiseadet tohib kasutada ainult aineõpetaja loal õppetöö eesmärgil ning muul ajal ainult erandkorras. Kõigil muudel juhtudel peab nutiseade asuma terve koolipäeva vältel õpilase koolikotis.

Tartu Kivilinna Kool

Tartu Kivilinna Kool (tulemusi esitades kasutan lühendit K2) on välja kasvanud 1985. aastal loodud keskkoolist, mis kümnekond aastat hiljem nimetati Tartu Kivilinna Gümnaasiumiks (Tartu Kivilinna Kooli koduleht). Ka Tartu Kivilinna Gümnaasium ei jäänud puudutamata Tartu koolivõrgu ümberkavandamisest ning 2014. aastal hakkas asutus andma ainult põhiharidust. Lisaks eelnevale oli Tartu Kivilinna Gümnaasiumi ajal põhikooliosas viis paralleeli, kuid põhikoolis otsustati jätkata vaid nelja paralleeliga. Samuti oli kooli põhikooliosas kuni 2012/2013 õppeaastal sisseastunud lastel võimalik valida omanäoliste suundade vahel (inglise keel, loodusklass ja spordiklass), mis 2014. aasta ümberkorralduste käigus kaotati ning nüüd on klassikomplektid, millel pole kindlaid suundi (Kivilinna kooli koduleht). Tartu Kivilinna Koolis saab põhiharidust hetkel kokku 903 õpilast.

Tartu Kivilinna kool on omapärane selle poolest, et koolis on loodud nutivabad alad, kus nutiseadme kasutamine on keelatud, samuti on keelatud kasutada nutiseadet õppetundide ning ürituste ajal, sest need võivad segada planeeritud tegevusi. Kohustuslik on ka hoida seadmed väljalülitatud või hääletul režiimil ning tunni ajal peavad nutiseadmed asuma koolikotis, mitte õppetöös ettenähtud laual (Tartu Kivilinna kooli kodukord, 2019).

3.3 Andmekogumine

Vaatluse ja intervjuude läbiviimiseks valisin neli erinevat Tartu linna põhikooli: Tartu Karlova Kooli, Tartu Kivilinna Kooli, Tartu Raatuse Kooli ja Tartu Tamme kooli. Kõigi valitud koolide kodukordade sisu on väga erinev, mistõttu valituks osutusid just need koolid. Uurimuses nõustusid algselt osalema valitute kolm kooli, kohe alguses keeldus selgumata põhjustel Tartu Raatuse Kool ning hiljem Tartu Tamme Kool. Uurimuses osalenud koolide ning nende kodukordade lühiülevaadet kirjeldasin juba eelnevalt.

Mõlemad uuringusse valitud koolid on väga erineva ajaloo ja kujunemislooga, aga mõlemaid ühendab asjaolu, et 2014. aastal muutusid need koolid gümnaasiumist põhikooliks ning sellega seoses muutus koolielu korralduses nii mõndagi.

Vaatlus

Põhikoolid on kolmeastmelised üldhariduskoolid: esimene kooliaste (1.-3. klass), teine kooliaste (4.-6. klass) ja kolmas kooliaste (7.-9. klass) (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Vaatlustel käisin vaatlemas ja jälgimas kõiki kooliastmeid ja lapsi igas vanuses, et hiljem oleks võimalik ka vanuseliselt nutiseadme kasutust vahetunnis võrrelda.

Lisaks õpilaste vaatlemisele osalesid uurimuses koolide direktorid, kes said avaldada arvamust koolis kehtiva korra, vahetundide ülesehituse ja sisu ning nende arvates parima vahetunni lahenduse kohta.

Uurimuses vaadeldavad on erinevas vanustes ning seetõttu on nende arenguvajadused ja -ülesanded erinevad, mistõttu on uurijana oluline ka seda vaatlusel ning hiljem analüüsides arvestada.

Põhilised andmed kogusin vahetunni-vaatluse käigus, mille viisin läbi kahes Tartu linna põhikoolis. Vaatlusi tegin ühes koolis mitmel erineval vahetunnil, ühel koolipäeval. Andmeid talletasin vaatluspäevikusse, terve vaatluse ajal tegin märkmeid kõigest, mida nägin, kuulsin või tundsin. Üles said märgitud nii jutud, pilgud kui ka liigutused. Kõik vaatlused olid varasemalt kooliga kokku lepitud, et selgitada vaatluse sisu ning selleks, et saada koolilt vaatlemiseks kirjalik nõusolek, kuid täpset päeva kokku lepitud ei olnud. Vaatluse osaline spontaansus oli mõeldud selleks, et vaatlus toimuks võimalikult tavapärastes oludes. Hoolimata sellest selgus, et mulle endale kõige tuttavamas koolis, Tartu Karlova Koolis, vana tuttava õpetajaga tavapärasest jutuvestlusest, et osa õpetajaid oli siiski hoiatatud minu vaatlusest, teemast ning sellest, mida ma täpsemalt jälgin. Loodetavasti vaatlustulemusi see väga suurel määral ei mõjutanud, aga see on tõsiasi, mida analüüsi käigus meeles pidada.

Vaatluse käigus lapsed loomulikult märkasid minu kohalolu, sest olin koolikeskkonnas võõras, kes paratamatult teiste seas silma hakkab. Ma ei arva, et see uurimust negatiivselt mõjutas, sest lapsed ei teadnud, miks ma koolis liigun ja mille kohta ma märkmeid teen ning olid vahetunni tegevustes sama vabad kui tavapäraselt.

Intervjuud

Lisaks vaatlusele, viisin läbi ka intervjuud mõlema uurimuses osalenud kooli direktoriga, et selgitada, mida arvavad nemad nutiseadme kasutamisest ning koolis kehtestatud kodukorra jälgimise kohta (vaata Lisa 1). Samuti oli intervjuude eesmärgiks selgitada, miks kehtestatud kodukorrad ühel või teisel moel ei toimi ning mida peaks kodukordades muutma, et need ka päriselus toimiksid.

Mõlemad intervjuud soovisin teha näost-näku ja poolstruktureeritult. Ühe koolijuhiga aga ei õnnestunud leida mõlemale sobivat aega ning seetõttu tema vastas küsimustikule e-kirja teel. Teise koolijuhiga viisin läbi poolstruktureeritud individuaalintervjuu.

3.4 Analüüsimeetod

Vaatlusprotokolli ning intervjuude käigus kogutud tekstilise info analüüsiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. Kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul on võimalik uurida, mis peitub tekstis sisuliselt ning aitab lahti mõtestada, mida mingi tekstiosa reaalsuses tähendada võiks (Ezzy, 2002). Kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks on tekstilise andmestiku tähenduse uurimine ning tekstiliseks andmestikuks võib olla ka näiteks vaatlusprotokoll (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Kvalitatiivse sisuanalüüsi alamliikidest valisin analüüsiks juhtumiülese ehk horisontaalse sisuanalüüsi. Juhtumiülene analüüs võimaldab samal ajal vaadelda ning võrrelda mitut analüüsitavat juhtumit (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Minu töös on juhtumiülese analüüsi käigus võrreldud erinevate koolide praktikaid nutiseadme kasutusel ning erinevate koolide vaatlustulemusi. Selline võrdlusvõimalus loob teiste uurimisviisidega võrreldes rohkem võimalusi üldistamiseks ning läbivate teemade, mustrite või tüpoloogiate leidmiseks (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

Vaatlustel kogusin infot paberkandjale ning kirjutasin üles kõike, mida nägin, kuulsin või tundsin. Intervjuud viisin läbi nii silmast silma kohtumisel ning poolstruktureeritult kui ka e-kirja teel struktureeritud kujul. Kõikide Tartu linna põhikoolide kodukordadest koostas enne bakalaureusetöö kirjutamist kokkuvõtte, et mul oleks ülevaade nende sisust ning teaksin, millised koolid uurimusse valida.

Analüüsis ühendan vaatluses nähtu, intervjuudes kuuldu ning kodukordades kirjutatu. Selle käigus kirjeldan vaatlusel kogetut, täiendan seda koolijuhtide intervjuudes öelduga ning analüüsin, kuidas koolis kehtivad reeglid ehk kodukord toetavad nähtut ja kuuldut.

4. Tulemused

Tulemuste analüüsi käigus kasutan peamiselt märkmeid mõlemas koolis läbiviidud vaatluste vaatluspäevikutest ja tsitaate koolijuhtidega läbiviidud intervjuudest. Vaatluspäevikutest kasutatud info ja koolide eristamiseks kasutan koode VP1 ja VP2, vastavalt koolidele loodud koodidele (Kool1 ja Kool2). Ka koolijuhid on intervjuudest kasutatud tsitaatide kasutamisel eristatud koole tutvustavate alapeatükkide pealkirjade alusel KJ1 ja KJ2. Samuti võtsin vaatluse taustaks ja analüüsisin ka koolide kodukordi ning selle järgimist.

Nutivaba ala

Koolis 2 on kodukorra alusel kehtestatud nutivabad alad, mis on tähistatud vastavate infolehtedega ning nendel aladel on nutiseadme kasutamine keelatud (VP2). Kooli direktori sõnul saadi idee nutivabadest aladest Liikuma Kutsuvate Koolide võrgustikust ning nähti teiste koolide praktikaid, aga vajadust neid ka enda koolis rakendada tunnetati ise:

„Nutivabade alade vajadust tunnetasime ise – eriti söökla osas, sest söökla kohtade arv on väike ja toitlustatavate laste hulk lühikesel ajaperioodil väga suur ning nutiseadmes istumine venitas laste söömisaega väga palju pikemaks. Samas aga saime palju ideid, kus ja kuidas nutivabasid alasid teha Liikuma Kutsuvate Koolide võrgustikust ehk teiste koolide näidetest.., (KJ2)

Kooli 2 kodukord on asetatud koolimajas nii, et seda on võimalik lugeda ning selle sisuga tutvuda igal kooli liikmel – esimese korruse teadete tahvlile väljaprintituna (VP2).

Vaatlust alustasingi koridoril, mis on koolis nimetatud nutivabaks alaks ning on tähistatud vastava sildi ning reeglitega. Nutivabadel aladel, kuhu oli tekitatud võimalusi muuks tegevuseks, nägin enim esimese kooliastme lapsi, kes veetsid seal aega erinevaid mängu mängides (VP2). Kahele nutivabale alale oli paigutatud rohkelt erinevaid tegevusvõimalusi – palju erinevaid mängu, klaver, põrandale joonistatud tegevusmängud (VP2).

Vaatlusaja jooksul nägin ühe korruse nutivabal alal näost punaseid lapsi, kes olid vahetundi veetnud võrdlemisi aktiivsete mängudega ning kelle vahetund möödus teineteisele reegleid selgitades ja õpetades (VP2).

Eelpool mainitud klaverit kasutasid lapsed näiteks laulude harjutamiseks ning näidati teineteisele, mida klaveril mängida osatakse. Inimtühjad olid need nutivabad alad, kus puudusid nutiseadmele alternatiivid mängude ja teiste tegevuste näol ning selliseid koridore kasutati lihtsalt läbikõndimiseks (vaata *foto1*).

Foto 1. Inimtühi nutivaba koridor

Siiski leidsid ka neid, kes nutivabade alade reeglite vastu eksisid. Näiteks teise korruse nutivabal alal, kus puudusid atraktiivsed alternatiivid - mängud või muud tegevused, oli näha neid noori, kes hoolimata reeglist kasutasid nutiseadet. Õpetajad, kes nende reeglite vastu eksimist märkasid, ei pööranud sellele tähelepanu ega keelanud neil tegevust jätkata. (VP2)

Söökla

Söökla on koolimajas ruum, mis on mõeldud lõunapauside veetmiseks ning kõhu hea ja paremaga täitmiseks. Lisaks võiks söökla olla see koht, kus eakaaslaste ning õpetajatega omavahel suhelda.

Koolis 1 on kodukorra alusel koolipäeva jooksul nutiseadme kasutamine keelatud ning seetõttu ei tohi ka sööklas nutiseadet kasutada. Selles sööklas oli võrreldes Kool 2 sööklaga palju rohkem õpilaste omavahelist jutustamist ja vähem segavat faktorit - nutiseadet (VP1). Söömistegevus toimus peaaegu igas lauas väga suure usinusega ning söögivahetunni aega kasutati väga otstarbekalt. Siiski leidis ka selles sööklas neid olukordi, kus kasutati nutiseadet, näiteks istus söögilauda üksik noormees, kes enne sööma asumist kontrollis ega keegi talle kirjutanud ei ole (VP1). Kuna Kooli 1 söökla on võrdlemisi väike ning ruumi on tõesti ainult sööjatele, siis ei ole ka ruumi ja võimalust niisama istumiseks, kaasa arvatud nutiseadmes ajaveetmiseks.

Koolis 2 on kogu söökla nutivaba ala, mistõttu lootsin just seal näha usinasti lõunasööki nautivaid lapsi ja noori ning rohkelt jutuajamist. Tegelikuses oli suures ja avaras koolisööklas võrdlemisi vaikne ning peaaegu igas lauas oli näha toidunõude kõrval nutiseadet (VP2). Omavahelist vestlust oli sööklas vähe ning söömistegevus peatus tihti selleks, et uurida, mis toimub nutiseadmes (VP2). Korrapidamist sööklas ei olnud ning isegi need õpetajad, kes märkasid õpilasi ja nende tegevust, nutiseadme kasutamisele tähelepanu ei osutanud (VP2).

Erinevused olid Koolis 2 ka tüdrukute ning poiste laudade vahel, kus tüdrukute laudades oli pigem täitsa vaikus ning omaette nutiseadme uurimine ning poiste laudades elavad arutelud erinevate arvutimängude üle (V2P). Koolis 2 on sööklaruum võrdlemisi suur ja avar ning rohkelt on ruumi kõigile. See annab võimaluse õpilastele ka sööklas niisama aega veeta ning uurida oma nutiseadet.

Väiksemate koridor ja noorem kooliaste

Kõigis uuringus osalenud koolides on selgelt eristatavad esimese kooliastme ja teise/kolmanda kooliastme koridorid, mistõttu on ka minu töös neid koridore omavahel eristatud. Väiksemate koridori all pean silmas neid koridore, mis on mõeldud esimese kooliastme õpilastele. Väiksemate koridorid on kõigis uuringutes osalenud koolides mängulisemad ning rohkem aktiivsusele suunatud.

Koolis 1 on esimese kooliastme koridor sisustatud kõikvõimalike mängudega, mida lapsed ka aktiivselt kasutavad. Seinale on paigutatud atraktiivne ronimissein, maas on hüppamiseks pallid ning teibiga on maha märgitud mitmesugused mängud (vaata *foto 2 & 3*). Samuti on Kool 1 tunnustatud Liikuma Kutsuva Kooli tunnistusega, mis tähendab, et kool on võtnud sihiks ning on panustanud liikumistegevuste arendamisse koolimajas (Tartu Karlova Kooli koduleht).

Foto 2. Ronimissein Koolis 1.
(Foto: Tartu Karlova Kooli leht)

Foto 3. Hüppamispallid ning maha joonistatud mängud Koolis 1.

Loodud aktiivse vahetunni võimalusi kasutasid noorema kooliastme lapsed väga usinasti ning nutiseadme kasutamine ei tulnud tegevuste käigus lastele meeldegi (VP1). Ka koolijuhi (KJ1) sõnul oleks ideaalne vahetund selline, mis pakub tegevust igale maitsele:

„Ma arvan, et kus on võimalik vahetunnis erinevate huvidega või erinevate ootustega õpilastel osaleda erinevates tegevustes: kes tahab liikumist, et on need tingimused; kes tahab malemängu või kes tahab lugemisnurka; kes tahab vaikust, kes tahab sportlikke tegevusi – piljardit või midagi taolist. Ma arvan, et see oleks nagu kõige parem variant.“
(K1)

Koolis 2 on samuti proovitud luua esimese kooliastme õpilastele võimalusi aktiivseks vahetunniks. Ka seal on olemas erinevaid tegevusi ja mängu, millega vahetundi sisustada ning sellised alad on seal kehtestatud nutivabadeks aladeks. Samuti on selle kooli direktori visioon ideaalsest vahetunnist sarnane Kooli 1 direktori visioonile ning ka tema sõnul peaks hea vahetund pakkuma võimalusi igale maitsele:

„Visioon ideaalsest vahetunnist on see, et igal õpilasel on võimalik leida temale sobiv tegevus – väga palju on olemas võimalusi liikumiseks, aga seda täiendavad alad, kus laps saab ka vaikust nautida, kui ta seda vajab. Ideaalis oleks kõik liikumistegevused kas õues või erilisel alal – selliseid pikki tühje koridore, nagu meil praegu, enam ei oleks, vaid kogu koolimaja oleks õpperuum ning kaetud multifunktsionaalsete aladega, mida vahetunnis saavad õpilased oma tegevusteks kasutada.“ (KJ2)

Vaatluse käigus nägin sellel nutivabal mängualal palju esimese kooliastme lapsi mängimas nii, et näod olid lausa punased (VP2). Teise korruse nutivabal mängualal on rohkelt ruumi erinevateks mängulisteks tegevusteks (vaata *foto 4*). Sellel alal õpetati esmalt teineteisele planeeritud mängu reegleid ning seejärel asuti üheskoos kahes erinevas tiimis mängima.

Õpetajad jälgisid toimuvat eemalt ega sekkunud laste mängu ning tegevustesse (VP2). Aktiivsete tegevustega vahetundides ei olnud lastel aega tegeleda nutiseadmega ning kogu vahetunni aeg kulus üksteisega mängimisele ja lõbutsemisele (VP2).

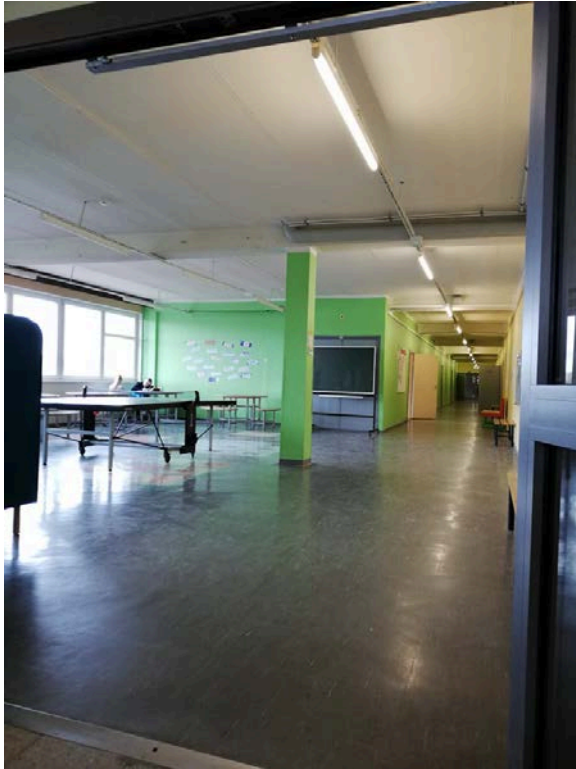

Foto 4. Esimese kooliastme nutivaba koridor K2

Kooli 2 direktori sõnul on nende koolis väga hea näha just noorema kooliastme vahetunde, sest need mööduvad mängides ning nutiseadet ei kasutata. Lisaks tehakse tema sõnul selles osas palju koostööd kodu ja vanematega, et nutiseadme kasutust veelgi paremini reglementeerida:

„Algklassides on nende kasutus paremini korraldatud – enamasti antakse ainult üks vahetund, kus saad helistada või midagi muud telefoniga teha või mõnes klassis on vanematega kokkuleppel koolipäeval üldse nutiseadmete kasutus ära keelatud.

Paremaks on olukord läinud eelkõige sellega, kui oleme muretsenud kooli juurde liikumist soodustavaid vahendeid – kui need on juba olemas, siis leidub ka lapsi, kes nendega tegutsevad. Selle suunaga jätkame kindlasti ka edaspidi., (KJ2)

Liikuvaid lapsi oli Koolis 2 näha tõesti palju ning noorema kooliastme suured koridorid olid täidetud mängu, jutu ja naeruga – kõik see, mis aitab lapsel talle eakohaselt areneda. Laste jaoks oli vahetund lõbus ning möödus kiiresti, sest tihti kuulsin pärast tunnikella helisemist:

„Mh, ma ei taha veel tundi minna, me alles saime mängima hakata.“ (VP2)

Suuremate koridor ja vanem kooliaste

Suuremate koridori all pean silmas neid koridore ja ruume koolimajas, mille läheduses on teise ning kolmanda kooliastme õpilaste klassiruumid ja kus suuremad õpilased kõige rohkem vahetundides aega veedavad.

Koolis 1 on proovitud koridorid sisustada nii, et aktiivse nutivaba vahetunni võimalusi pakkuda ka suuremate klasside õpilastele. Näiteks on suuremate koridoris tekitatud võimalus mängida malet või tegeleda lugemisega (*vaata foto 5 ja 6*). Pigem on tegevused mõeldud rahulikule ja vaiksemale vahetunni veetmisele. Koolijuhi sõnul on idee luua koolimaja kolmandast korrusest rahu ja vaikuse korrus just neile õpilastele, kes seda soovivad:

„Ja praegu mul ongi kahju just nendest vanema kooliastme õpilastest sellepärast, et nemad ju nagu tahavad rahu ja vaikust, ma ju saan aru. Praegu me loome rohkem tingimusi just nooremate jaoks, et suuremad ei käi nii väga seal turnimas, jah käivad ka väljas, aga mitte niimoodi, aga jah me oleme just väga palju teadlikult sellele teemale tähelepanu pööranud.“ (KJ1).

Foto 5. Raamaturiulid koolis 1.

Vahetunni jooksul täheldasin, et vanema kooliastme õpilastele meeldib mängida lauamänge. Koolis 1 on selleks näiteks male (vaata *foto 6*), mida mõlemal vaatlusvahetunnil ka usinasti mängiti. Sama täheldas ka kooli direktor (KJ1):

„Nad mängivad ja malet ja mulle meenub see, et õpilasesindus või kes tõi välja, kui olid need nupud läksid katki või olid kadunud ja nüüd said juba uuemad, et nad tõid selle välja, et on kadunud nupud või ühesõnaga, et me ise ei käi ju kontrollimas, et järelikult nad ikka mängivad ja tunnevad puudust ja annavad kohe teada, et on katki või puudu midagi.” (KJ1)

Foto 6. Malemäng koolis 1.

Koolis 2 täheldasin samuti seda, et vanemale kooliastmele just meeldivad lauamängud ning neid mängitakse vahetunnil hea meelega. Koolis 2 mängiti lauamänge huvijuhi ruumis, kus oli mitu varianti erinevatest lauamängudest ning õpilased mängisid seda kuni tunnikellani ning ka siis ei soovitud mängu tegelikkuses veel lõpetada (VP2).

Mängud on aga paraku väga väheste suurema kooliastme õpilaste meelistegevus vahetunnis ning suurem osa pühendab selle aja siiski oma nutiseadmele. Mitmes vahetunnis on vanema kooliastme puhul märgata, et omavahelist suhtlust on väga vähe ning vahetund möödub täielikult „omas maailmas” (VP2). Tihtipeale tundub, et nende jaoks aeg justkui peatub ning oluline on siinkohal mainida, et kooliruumides suudetakse liikuda lausa nii, et enda jalgade ette vaatama ei peagi. Näiteks liigub 4-liikmeline tüdrukute grupp koridoris trepist alla, omavahelist suhtlust pole ning kõigi silmad on naelutatud nutiseadmesse. Seejärel üks tüdrukutest jääb trepi keskele seisma, et alustatud tegevus (ilmselt tekstisõnumi saatmine) lõpetada ning alles siis jätkab liikumist soovitud suunas (VP2). Lisaks nutiseadme kasutusele on tüdrukute niigi väheste omavahelise suhtluse teemaks tihti sotsiaalmeedias kogetu ja nähtu.

Palju arutletakse selle üle, mida on kellelegi kirjutatud või millist *YouTube*'is nähtud videot sõbrannad kindlasti vaatama peaksid (VP2). Lisaks täheldasin, et hoolimata vanusest või grupi suurusest, on igal tüdrukul oma nutiseade alati käepärast, et vajadusel tähtsamaid sotsiaalmeedia avastusi kohe ka kaaslastega jagada (VP2).

Mõnevõrra erinevalt tüdrukutest kasutavad vahetunni aega aga noormehed. Noormeeste puhul selgus vaatlustest, et oluline on sõprusringkonna olemasolu, mis tagab selle, et nutiseadmeid enamasti vahetunnis ei kasutata. On ka erandeid, näiteks veedavad üksikumad noormehed kogu oma vahetunni nutiseadmes mängides või videoid vaadates (VP2). Hoolimata sellest, et nutiseadmeid noormeeste gruppidel käes ei näe, on nende omavaheliste juttude teemaks ainult nutimaailmas kogetu ja nähtu (VP2). Koolis 1 kasutasid noormehed vahetunni aega ning ilusat ilma aga ühiseks jalgpallimänguks kooli värskest renoveeritud staadionil (VP1).

Kooli 1 direktor aga tõdes, et vanemas kooliastmes tema nutiseadme kasutamist niivõrd rangelt ei piiraks, sest vanem kooliaste võiks nutiseadmeid kasutada näiteks õppetunniks ettevalmistamisel ning õppimisel. Samuti ei saa tema sõnul nutiseadme kasutamist reguleerida käskude või keeldudega kodukorras, sest tegelikkuses see tema sõnul lihtsalt ei toimi:

„Vanemas kooliastmes on nutiseade täiesti mõeldav kasutamiseks, ma ise mäletan oma kooliaega, et kui oli näiteks kontrolltöö tulemas ja 20 minutit vahetundi, siis ikka tahtsid korrata ja vaadata, aga mängimiseks ma tõesti arvan, et see ei ole nagu see ei ole see, ühesõnaga ma ei poolda vahetunnis nutiseadme kasutamist, aga ma näiteks ise ei olnud seda meelt, et kooli kodukorras selline lause sisse panna, sest mina arvan, et läbi rääkimise ja läbi teadvustamise peab see õpilaseni jõudma, miks see ei ole kasulik või miks see ei ole hea, aga mitte keeldude ja käskudega, see ei tööta.” (KJ1)

Kooli 2 direktori arvates toimiks kodukord ainult siis, kui selle koostamisprotsessis saaksid osaleda kõik osapooled – õpilased, õpetajad, juhtkond ning loodavad reeglid peavad olema ka reaalselt teostatavad, mitte utoopilised lööklaused.

„Selleks, et reegleid järgitaks, on kolm põhimõtet: reeglid tuleb koostada koostöös nendega, kellele need on suunatud (ehk õpilastele reeglite koostamisel tuleb need teha koos õpilastega), reeglid tuleb teha sellised, mida on ka reaalselt võimalik täita (mitte lihtsalt utoopilised suured lööklaused) ning koolis peab olema valdav põhimõte, et „KÕIK MÄRKAVAD“ – ehk kõik kooli töötajad on valmis sekkuma erinevates kodukorra mittetäitmist märkavates olukordades, mitte ainult nendel juhtudel, kus osapoolteks on nende enda õpilased., (KJ2)

Siiski täheldab ta, et nende koolis loodud kodukord (eriti nutivabade alade osas) pole soovitud tulemust loonud ning ikka ja jälle leiab vanem kooliaste viise, kuidas ja kus nutiseadet kasutada.

„Suuremates klassides oleme püüdnud neid nutivabade aladega reguleerida. Nutivabad alad suurematega ei toimi, sest siis leitakse ikka kuhugi peitumise võimalus, et seadet kasutada.“ (KJ2)

Üldiselt arvas Kooli 2 direktor, et kõigil õpilastel, nii väiksematel kui ka suurematel võiks enda nutiseade olla terve koolipäeva jooksul kotis ning kasutada võiksid olla ainult kooli poolt pakutavad nutiseadmed.

„Laste oma nutiseadmeid ei lubaks ma kooli üldse, et nad saaks vahetunnis silmi ja mõtteid puhata ning suhtleks omavahel vahetult rohkem – see aga eeldaks, et koolis on igas klassiruumis võimalik nutiseadmeid õppetöös kasutada (sh igal lapsel individuaalselt), sest digipädevuse saavutamine on tänapäeva maailmas oluline.“ (KJ2)

Selline idee tähendab küll koolipoolseid investeeringuid, kuid see võiks olla lahendus, kuidas lastele nutiseadmete häid omadusi ning mõistlikku kasutust õpetada.

5. Arutelu

Arutelus käsitleb tulemuste analüüsi käigus tekkinud olulisi teemasid seoses vahetunnil aja veetmisega, koolis nutiseadmete kasutamisega ning kooli kodukorra järgimisega.

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida, kuidas ja milleks kasutavad põhikoolide õpilased tunnivälisel ajal nutiseadet ning kas nutiseadmed peaksid olema vahetunnis lubatud või keelatud. Püstitatud eesmärgist lähtuvalt sõnastasin uurimisküsimused: Kuidas veedavad põhikooli õpilased vahetunde?; Milline on koolijuhi vaade vahetundide sisustamisele, nutiseadmete kasutamisele ning selle piiramisele?

Mõlemas uurimuses osalenud koolis on valitud omamoodi lähenemine nutiseadme kasutusele koolipäeva vältel. Ühes valitud koolis on kodukorra alusel kehtestatud nutivabad alad, kus viibides on keelatud nutiseadet kasutada. Kahel korral on nutivabadele aladele tekitatud võimalus veeta vahetund aktiivselt ning nutiseadet kasutamata. Võimalik on mängida erinevaid arendavaid mänge. Eriti oluline on reeglitega mäng esimese kooliastme lastele, kellele on mängud ja reeglid otseselt seotud nende arenguülesannetega (Eysenck, 2000).

Nutivabadel aladel täheldasingi tegutsemas just esimese kooliastme õpilasi, kelle vahetunnid möödusid mängude mängides ning üksteisele reegleid õpetades. Nutivabad alad ei toiminud vanema kooliastme kasutatavatel koridoridel ning seal oli märgata hoolimata keelust rohket nutiseadme kasutust ning vähest omavahelist suhtlust. Nutiseadme kasutamine ning vähene suhtlemine oma eakaaslaste ning õpetajatega võib mõjuda negatiivselt vanema kooliastme õpilaste arenguülesannetele: füüsilise olemuse ning soorollide tunnustamine ja küpsete suhete loomisele mõlemast soost eakaaslastega (Eysenck, 2000).

Käskude ning keeldudega aga vanemat kooliastet ei saa mõjutada ning nende puhul on märksa olulisemad teiste arvamus ning vanuse kasvades ka juba sisemised veendumused (Duska ja Whelan, 1975). Sama nentis ka Kooli 1 direktor, kelle sõnul on oluline lastele läheneda mitte käskude ning keeldudega, vaid teadlikkuse tõstmise kaudu. Ka OECD (2019) uuringust selgus, et tänapäeva lastele ja noortele tuleb läheneda omamoodi ning nutiseadmete aspektist tuleb noortele pigem selgitada, mida ja kuidas teha, mitte neil keelata nutiseadmes olemist.

Vaatlusobjektiks valisin ka koolides sööklad, et tähelepanu pöörata sellele, kuidas veedetakse koolides söögivahetunde, mida ma enda kooliajast mäletan kui rohkete jutuajamiste aegu, sööklas oli alati rohkelt lärmi ja palju vestlusi.

Koolis 1 kogetu meenutas tugevasti minu enda kogemusi koolisööklast ning kuulda oli tuttavat lärmakust sööklas, mis tähendas, et õpilased veetsid söögivahetundi väga elava vestluse saatel. Kuna ma jälgisin vanema kooliastme söögivahetundi, siis oli huvitav märgata seda, et suheldi nii samast soost eakaaslaste kui ka vastassoost kaaslastega. Koolis 2 aga täheldasin, et paljudes laudades oli keskseks nutiseade ning sööklas oli märksa vaiksem kui Koolis 1. Õpilaste omavahelist suhtlust oli vähem ning harva räägiti omavahel sellest, kuidas mõni mäng või jutuajamine nutiseadmes on edenenud. Eelnevast lähtuvalt võiks söökla ning söögivahetund olla koht ja aeg, mil nutiseadet õpilastel käeulatuses ei ole, sest see on aeg ja võimalus suhelda eakaaslastega. Eakaaslastega suhtlus ning küpsete suhete loomine on samuti üks õpilaste ealistest arenguülesannetest, mille täitmine on eluks oluline (Eysenck, 2000).

Samuti võrdlesin omavahel noorema ning vanema kooliastme koridore ning võimalusi, mis neis leidub. Mõlemas vaadeldavas koolis oli palju tehtud selle jaoks, et noorem kooliaste veedaks vahetunnid aktiivselt ning ei kasutaks nutiseadet vahetunniaja sisustamiseks. Palju leidis erinevaid mängulisi tegevusi – ronimissein, maha joonistatud hüppemängud, hüppepallid, lauatenis jpm. Mängud ja mängureeglite järgi tegutsemine on noorema kooliastme laste arengu olulised osad. Reeglid ning mänguline tegevus õpetavad lastele eluks vajalikke oskusi – reeglitega arvestamine, karistus reeglite vastu eksimisel, erinevad füüsilised vilumused jne (Eysenck, 2000). Kohlbergi (1977) arenguteooria seisukohalt on oluline, et noorema kooliastme laste vahetunnid oleks võrdlemisi reglementeeritud, sest nende eale on omane hirm karistuse ees ning väga oluline on reeglitest kinnipidamine.

Lisaks on noorema kooliastme õpilastele oluline, et igapäevaselt saaks õppida ja samal ajal omandada vilumusi igapäevaeluks, sportlikeks tegevusteks ning loomingulisteks tegevusteks, seepärast ongi oluline õpilastele ka vahetunniks arengut toetavad tingimused luua (Eysenck, 2000). Oluline on, et nende koolipäevas oleks rohkelt tegevusi, mis neile annavad võimaluse maksimaalselt areneda nii nagu see nende eale on kohane. Nooremale kooliastmele rohkem tähelepanu osutamise tõi ka välja Kooli 1 direktor, kelle sõnul on just noorema kooliastme vahetundide aktiivsemaks muutmisega palju tegeletud ning vaeva nähtud.

Vanema kooliastme ning nutiseadme vahele ei saa aga selget piiri tõmmata, sest nende arenguvajadused ning tõekspidamised on teistsugused, kui noorema kooliastme puhul. Suuremate õpilaste puhul märkasin, et ka neil on vaja nutiseadmele alternatiivi ning selgus, et neile meeldivad lauamängud. Lauamängude mängimisel ühendub endas kaks olulist omadust – mängureeglid ning nendega arvestamine ja omavaheline suhtlemine.

Siiski on suuremate puhul oluline täheldada, et nutiseadet aeg-ajalt kasutatakse kasulikul eesmärgil, näiteks õppetöös. Seda tõdes Kooli 1 direktor, kelle sõnul ta suuremate puhul otsest keeldu ei rakendaks, vaid suurendaks teadlikkust nutiseadme olemusest ning selle positiivsetest ja negatiivsetest mõjudest.

Mulle endale meeldis aga Kooli 2 juhi pakutud idee, et koolis võiks kasutusel olla ainult kooli poolt pakutavad nutiseadmed. See muidugi eeldab nutiseadmetesse investeerimist ning nende kasutamise jälgimist ja reglementeerimist (aeg, seadme rikked jne), kuid see võimaldaks piirata tegevusi (*näiteks* puudub võimalus mängida). Koolidesse võiksid tekkida *nutikogud*, kus on õpilastel võimalik laenutada nutiseadet, mida kasutada siis kas õppimiseks või arendavate mängude mängimiseks (*näiteks* male, kaardimängud, arvutamismängud). Sarnane idee oli populaarne 2014. aastal, kui teemat magistritöö raames uuris Kristi Rahn ning uuris, millised funktsioonid ja võimalused peaksid olema koolides kasutatavates tahvelarvutites (iPad) (Rahn, 2014). Samal aastal tekkisid ka esimesed nutikogud koolidesse, Tartus näiteks Tartu Veeriku Kool, kus infojuhi ruumis on praegugi tahvelarvutid olemas ja kasutamiseks valmis, siiski on need tahvelarvutid mõeldud kasutamiseks otseselt õppetöös ja -tundides (Tartu Veeriku Kooli koduleht).

Kokkuvõte

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida põhikoolide õpilaste nutiseadmete kasutamist vahetunni ajal ning uurida, millised praktikad nutiseadme kasutamise reglementeerimisel võiksid sobida. Täpsemalt soovisin teada saada, kas üldse ning milline koht võiks nutiseadmel olla vahetunnis. Minu töö taustaks olid koolide kodukorrad ja laste heaolu.

Uurimuse käigus viisin läbi vaatlused kahes Tartu põhikoolis ning tegin intervjuud mõlema kooli direktoritega. Kodukordi uurisin selleks, et uurimusse valida erinevad koolid ning et vaatlus- ja intervjuutulemusi täiendada kodukordades kirjutatuga.

Analüüsi käigus selgus, et noorema kooliastme (1-4.klass) jaoks on olulised reeglid (kodukord) ja nendest kinnipidamine, sest neil on hirm karistuse ja sanktsioonide ees. Samuti on neile oluline aktiivne vahetund ja mänguvõimalused – kui koolis on loodud võimalused veeta vahetund aktiivselt ja mängides, siis noorema kooliastme puhul on kindlasti ka lapsi, kes neid võimalusi usinasti kasutavad. Mängud on olulised, et lapsed saaksid vahelduseks tunni vähesele aktiivsusele olla vahetunnis kehaliselt aktiivsemad – see aitab hoida energiat koolipäeva lõpuni. Mängudega seotult on olulised ka reeglid, mille kaudu laps õpib ja areneb.

Raskem on vahetunde ning nende sisu reglementeerida vanemal kooliastmel. Nende puhul hirm karistuse ees pole enam nii märkimisväärne ning olulisemad on sisemised veendumused ning grupikaaslaste arvamus. Vanemas kooliastmes kasutatakse vahetunde nutiseadmes olemiseks ning muid tegevusi on vähe. Siiski täheldasin mõlemas uuringus osalenud koolis, et vanemale kooliastmele meeldivad erinevad lauamängud, mida vahetunnis mängida. Seega on ka suuremate õpilaste puhul oluline pakkuda alternatiivi nutiseadmele, sest ainult käskude ja keeldudega (kodukorraga) nutiseadme kasutamist reguleerida ei saa ning õpilased leiavad ikka viisi, kuidas seda kasutada nii, et seda ei märgata.

Oluline on aga reeglite ja kodukorra puhul täheldada, et reeglite järgimiseks on vaja kõigi osalust ja märkamist. Märkama peaksid nii õpetajad kui ka õpilased igas olukorras, kus kehtiva kodukorra reeglite vastu eksitakse. Samuti on oluline, et kodukord oleks koostatud nii, et selle loomisprotsessis on saanud osaleda kõik osapooled – õpilased, õpetajad, juhtkond. Seni kuni kodukord on üks dokument paljudest ning keegi sellele tähelepanu ei osuta ning eksijatele sanktsioone ei rakenda, on selle sisu reaalses praktikas tühine.

Kool 1 praktika põhjal võib järeldada, et kui on kehtestatud nutiseadme kasutamise keeld ja selle täitmist kontrollitakse, siis on keelu mõju ka nähtav. Eriti tuli see välja õpilaste käitumisest sööklas, kus nutiseadmete kasutamist näha ei olnud ja seetõttu suheldi omavahel väga elavalt. Teise järeldusena saab välja tuua, et kindlasti peaks olema nutiseadme kasutamisele pakutud välja alternatiiv, kui kool pakub vahetunniks piisavalt tegevust, ei hakka vahetunnis igav ning ei teki kiusatust kasutada nutiseadmeid.

Töö käigus viitasin uuringute tulemuste pinnalt sellele, et nutiseadme liigkasutus viib füüsilise- ja vaimse heaolu languseni, seega tuleks koolides rohkem tähelepanu pöörata sellele, kuidas nutiseadmete kasutamist koolides vähendada või paremini reglementeerida.

Kokkuvõtvalt leian uurimistöö põhjal, et nutiseadmete kasutamist õppetöös tuleks soodustada, sellega oleks tagatud võimalus digitaalselt areneda, kuid vahetundides aja veetmist tuleks pigem eelistada ilma nutiseadmeteta. Kehtestada tuleks konkreetsed reeglid ning nendest kinnipidamist kontrollida. Et asi paremini sujuks, võiks uue praktika sisseviimist korraldada võistlusena, klass, kes kõige vähem eksib, saab perioodi lõpus väikese preemia. Sellega oleks loodud ka mänguline aspekt, mis õpilasi kaasa tõmbab.

Kahe koolijuhi mõtete ja arvamuste põhjal arvan, et koolidesse võiks luua uuendusena nutikogud. Nutikogudest on võimalik nii õpilastel kui ka õpetajatel laenutada koolipäeva jooksul nutiseadet, mille tegevusvõimalused on aga piiratud. Näiteks võiks olla piiratud nende kasutusaeg ühe laenutuse jooksul ning ka rakendused, mis on seadmesse laetud. Lubatud rakendused võiks olla välja valitud õpetajate ja infotehnoloogide poolt. Sel viisil saaks õpetada lastele mõistliku aja jooksul nutiseadme kasutamist ja erinevaid arendavaid rakendusi, mõistliku aja jooksul, samuti muutuks õppeprotsess põnevamaks. Oluline on, et suureneks õpilaste teadlikkus nutiseadmete positiivsetest ja negatiivsetest mõjudest, sest nutiseadmed on tänapäeva maailma lahutamatu osa ning täielikult neist loobuda ei saa.

KASUTATUD MATERJALID

- Arak, K. (2015). *Tunniväline aeg koolis: tava- ja waldorfkoolide pedagoogide käsituste ja vaatluste põhjal*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika.
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Burriss, K. ja Burriss, L. (2011). Outdoor play and learning: Policy and practice. *International Journal of Education Policy and Leadership*, 6(8), 1-12.
- Casas, F. (2011). Subjective social indicators and child and adolescent well-being. *Child Indicators Research*, (4), 555–576.
- Cash, H., Rae, C. D., Steel, A. H. ja Winkler, A. (2012). Internet addiction: A brief summary of research and practice. *Current Psychiatry Reviews*, 8(4), 292.
- Demirci, K., Akgönül, M. ja Akpınar, A. (2015). Relationship of smartphone use severity with sleep quality, depression and anxiety in university students. *Journal of Behavioral Addictions*, 4(2), 85-92.
- Dodge, R., Daly, A., Huyton, J. ja Sanders, L. (2012). The challenge of defining wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, 2(3), 222-235.
- Duska R. & Whelan M. (1975). *Moral Development: A Guide to Piaget and Kohlberg*. New York: Paulist Press
- Epstein, J.P., (1984). School policy and parent involvement: research results. *Educational horizons*, 62(2), 70-72. <https://www.jstor.org/stable/42925842>
- Eysenck, M. W. (2000). *Psychology: A Student's Handbook*. East Sussex: Psychology Press
- Ezzy, D. (2002). *Qualitative Analysis: Practice and Innovation*. Crows Nest, NSW, Australia: Allen and Unwin.
- Flick, U. (1998). *Visual Data Methods: An Introduction to Qualitative Research*.

Gottschalk, F. (2019). Impacts of technology use on children: exploring literature on the brain cognition and well-being. *OECD Education Working paper*. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/8296464een.pdf?expires=1559160545&id=id&accname=guest&checksum=16D6F96D51B11B9C82267AC127DE357E>

Harwood, R., Miller, S. A. ja Vasta, R. (2008). *Child psychology: Development in a changing society*. Fifth edition. Hoboken.

Haug, S., Paz Castro, R., Kwon, M., Filler, A., Kowatsch, T. ja Schaub, M. (2015). Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. *Journal of Behavioral Addictions*, 4(4), 299-307.

Hyunna, K. (2013). Exercise rehabilitation for smartphone addiction. *Journal of exercise Rehabilitation*, 9(6), 500-505.

Jonsson, J. O. ja Östberg, V. (2010). Studying Young People's Level of Living: The Swedish Child. *Child Indicators Research*, 1(3), 47–64.

Kalmus, V. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kohlberg, L ja Hersh, R. (1977). Moral Development: A review of the theory. *Moral Development*, 16, 53-59.

Konu, A. I., Lintonen, T. P. ja Rimpelä, M. K. (2002). Factors associated with schoolchildren's general subjective well-being. *Health Education Research*, 17 (2), 155-165.

Kutsar, D., Soo, K. ja Raid, K. (2018). *Rahvusvaheline laste heaolu uuring – võimalus arendada lastekaitse statistikat*.

Kutsar, D. (2019). *Lapsed ja lapsepõlv*. Loengukonspekt.

Künnarpuu, M. (2015) *Nutiseadmete kasutamine vahetunnis II kooliastmes kahe Tartu kooli õpilaste hinnangute põhjal*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Klassiõpetaja osakond.

Lapse õiguste konventsioon. (1991). Kasutatud 03.05.2019
<https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

- Lapse heaolu hindamise käsiraamat. (2017). Kasutatud 03.05.2019
https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf
- Lastekaitseeadus. (19.11.2014). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 03.05.2019
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001>
- Lu, X., Watanabe, J., Qingbo, L., Masayo, U., Masahiro, S. ja Toshinori, K. (2011). Internet and mobile phone text-messaging dependency: Factor structure and correlation with dysphoric mood among Japanese adults. *Computers in Human Behavior*, 1702-1709.
- Mandel, L-M. (2016). *Laste heaolu koolis ja heaolu loov kool: laste perspektiiv*. Magistritöö. Tartu Ülikool.
- Meador, D. (2018). *The pros and cons of allowing cell phones in school* Kasutatud 29.04.2018
<https://www.thoughtco.com/embrace-or-ban-cell-phones-in-school-3194571>
- Nguyen, T. (2018). *The History of Smartphones*. Kasutatud 10.05.2019
<https://www.thoughtco.com/history-of-smartphones-4096585>
- Odgers, C. (2018). Smartphones are bad for some teens, not all. *Nature*, 554(7693) 432-434. Kasutatud 24.05.2019
<https://www.nature.com/magazine-assets/d41586-018-02109-8/d41586-018-02109-8.pdf>
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (9.06.2010). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 03.05.2019
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>
- Ray, A. (2015). *The history and evolution of cell phones*. Kasutatud 10.05.2019
<https://www.artinstitutes.edu/about/blog/the-history-and-evolution-of-cell-phones>
- Reinomägi, A., Sinisaar, H., Toros, K. ja Kutsar, D. (2013). Sissejuhatus: lapse õigused ja heaolu. *Lapse heaolu*, 7-12.
- Smetana, J. (1981). Preschool Children's Conceptions of Moral and Social Rules. *Child Development*, 52(4), 1333-1336.
- Lapse heaolu hindamise käsiraamat*. (2017). Sotsiaalkindlustusamet Kasutatud 29.04.2019
https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/Noustamisteenused/lapse_heaolu_hindamise_kasiraamat.pdf

Rahn, K. (2014). *Tahvelarvutite rakendusstsenaariumid Eesti koolidele*. Magistritöö. Tallinna Ülikool.

Tartu Karlova Kooli koduleht. (i.a). Kasutatud 29.03.2019 <https://www.karlova.tartu.ee/>

Tartu Kivilinna Kooli koduleht. (i.a). Kasutatud 29.03.2019 <https://kivilinn.tartu.ee/>

Tartu Veeriku Kooli koduleht. (i.a). Kasutatud 29.05.2019 <https://www.veeriku.tartu.ee/kool/tahvelarvutid.html>

Tokunaga, R, S. ja Rains, S, A. (2010). An evaluation of two characterizations of the relationships between problematic internet use, time spent using the internet, and psychosocial problems. *Human Communication Research*, 36(4), 512-525.

Valkenburg, P, M. ja Peter, J. (2007). Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to friends. *Developmental Psychology*, 43(2), 267-277.

Vihalemm, T. (2014). Vaatlus. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 20.05.2019 <http://samm.ut.ee/vaatlus>

Walsh, S, P., White, K, M. ja Young, R, M. (2010). Needing to Connect: The effect of self and others on young people's involvement with their mobile phones. *Australian journal of psychology*, 62(4), 194-203

World Health Organization. (1997). *WHOQOL: Measuring Quality of Life*. Geneva: World Health Organisation.

Õunap, K. (2015). *Õpilased tunnivälisest ajast Tartu Karlova Kooli näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Poolstruktureeritud intervjuukava koolijuhtidele

1. Mille alusel/põhjal on Teie kooli kodukord ja selle sisu koostatud/loodud ?
2. Kui tihti Teie arvates võiks kooli kodukorda uuendada, arvestades asjaolu, et nii maailm, trendid kui ka lapsed/noored sellega koos muutuvad ajas kiiresti? Millisest aspektist Teie arvates võiks kooli kodukorda enim uuendada/täiendada?
3. Kuidas jõudis Teieni nutivabade alade idee?
4. Milline on Teie kooli visioon ideaalsest vahetunnist ning kuidas Te selle poole püüdate? Mida võiks veel seoses visiooniga muuta/parendada/teha?
5. Kodukord ehk koolikeskkonna reeglid on loodud lapse heaolu tagamiseks, mida tehakse Teie koolis selleks, et neid reegleid ka reaalsuses järgitaks?
6. Kuidas te hindate enda kooli õpilaste vahetunni veetmist? Mida ja kuidas võiks/saaks paremini teha?
7. Kuivõrd rahul olete enda kooli vahetundide nutiseadme kasutamisega, kas sellele temaatikale peaks Teie arvates rohkem tähelepanu pöörama?

Lisa 2. Vaatluskava koolides vaatluseks

1. Vaatluskoha füüsiline keskkond
2. Vaatluskoha sotsiaalne keskkond (suhted)
3. Inimesed ja nende tegevused
4. Tähelepanekud/detailid
5. Ajalooline taust / oluline taustinfo

Lisa 3. Koolide kodukorrad

Tartu Karlova Kooli kodukord

5.1. Õpilane käitub igas olukorras viisakalt:

5.1.1. kannab koolis puhast, korrektset ja õpilasele sobivat riietust;

5.1.2. jätab üleriided ja välisjalatsid garderoobi, viibib kooli ruumides vahetusjalanõudes;

5.1.3. kannab aktustel pidulikku riietust;

5.1.4. hoiab puhtust ja korda koolis ja kooli territooriumil;

5.1.5. osaleb tunnis klassikaaslaste ja õpetaja tööd segamata;

5.1.6. käitub vahetundides ennast ja teisi ohtu seadmata;

5.1.7. õpilane ei kasuta mobiiltelefoni, tahvelarvutit vm nutiseadet koolipäeva jooksul, v.a juhul, kui aineõpetaja on andnud loa kasutada eeltoodud vahendeid õppetöö eesmärgil. Erandkorras helistamiseks küsib õpilane luba õpetajalt.

5.1.8. sööb/joob ainult kooli sööklas või kokkuleppel aineõpetajaga klassiruumis.

Tartu Kivilinna Kooli kodukord

3.1. Tartu Kivilinna Kooli õpilane on hooliv enda, koolikaaslaste, õpetajate ja teiste koolitöötajate suhtes, käitub viisakalt nii koolis kui väljaspool kooli.

3.2. Õpilasel on õigus ja kohustus täita õpiülesandeid ja osaleda temale kooli päevakavas või individuaalses õppekavas ettenähtud õppes.

3.3. Õpilane õpib võimetekohaselt. Ta valmistub igaks õppetunniks. Koduste ülesannete mittetäitmise põhjustest on õpilane kohustatud teavitama õpetajat enne tunni algust.

Õppetundidest puudumised ei vabasta õpilast õppematerjali omandamisest.

3.4. Õpilane ei kasuta õppematerjali vastamisel keelatud kõrvalist abi.

3.5. Õpilane järgib kooli päevakava.

3.6. Õpilane ei hiline tundi. Korduvate hilinemiste korral on õpetajal õigus kasutada kodukorras reglementeeritud mõjutusmeetmeid.

3.7. Õpilane võib puududa õppetööst ainult mõjuval põhjusel, milleks on:

- õpilase haigestumine või temale tervishoiuteenuse osutamine;
- läbimatu koolitee või muu vääramatu jõud;
- olulised perekondlikud põhjused;
- võistlused, konkursid, olümpiaadid ja teised kooli esindamisega seotud üritused;
- muud olulised põhjused.

3.7.1. Vanem teavitab kooli õpilase puudumisest ja selle põhjustest hiljemalt õppest

puudumise esimesel õppepäeval. Planeeritud puudumise korral (võistlused, reisirajad jne) esitab lapsevanem kooli juhtkonnale avalduse, millel on ära näidatud aineõpetajate kinnitus puudumise lubamise kohta. Spordi- ja teistel võistlustel osalemisel esitatakse lisaks spordi- või huviklubi tõend puudumise põhjuse kohta.

3.7.2. Kui õpilane puudub õppes mõjuva põhjuseta, on koolil õigus rakendada tema suhtes kodukorras reglementeeritud mõjutusmeetmeid.

3.7.3. Kui kooli rakendatavad meetmed ei avalda mõju või neid ei ole võimalik rakendada põhjusel, et kool ei saa õpilase või vanemaga kontakti, pöördub kool linnavalitsuse poole.

3.8. Tartu Kivilinna Koolis on heaks tavaks, et õpilane kannab koolis puhast, korrektset ja õpilasele sobivat riietust, millel ei ole ebasobivaid kaunistusi, tekste või pilte. Pidulikel kooli sündmustel kannavad õpilased pidulikku riietust, mille üheks osaks on võimalusel kooli sümboolikaga riietusesemed.

3.9. Koolis paneb õpilane oma üleriided garderoobi või selleks ettenähtud kohta (päeva keskel saab need võtta vaid vajaduse korral õpetaja või medõe loa alusel) ning vahetab välisjalanõud sisejalatsite vastu. Raha, dokumendid ja muud väärtuslikud esemed võtab õpilane endaga kaasa.

3.10. Isiklike asjade eest vastutab õpilane ise. Kadunud asjade eest kool materiaalselt ei vastuta.

3.11. Õpilaspäevik on kohustuslik 1.-3. klassi õpilastele (suurusel A5) ning see on täidetud vastavalt õpetaja poolt esitatud nõuetele. 4.-9. klassi õpilastel ei ole õpilaspäeviku kasutamine kohustuslik, kuid vajadusel võib kool seda nõuda.

3.12. Enne õppetundide algust ja vahetundides viibib õpilane õpetaja vastutusel kabinetis või muudes õpilastele lubatud ruumides. 1.-9. klassi õpilane võib päeva kestel lahkuda koolimajast või viibida väljas kooli territooriumil õpetaja, medõe või juhtkonna loal.

3.13. Kabineti vahetamise korral viib õpilane koolikoti järgmise tunni kabinetti või kannab kaasas. Valveta jäetud koolikoti eest vastutab koti omanik.

3.14. 1.-4. klassi õpilane siseneb söögivahetunnil sööklasse ainult õpetaja saatel. 5.-9. klassi õpilane võib siseneda sööklasse söögivahetunnil ilma õpetajata, kui ta käitub viisakalt ja kaaslaste suhtes lugupidavalt. Õpetaja võib lubada 5.-9. klassi õpilasi sööma söögivahetunnist erineval ajal, kuid sellisel juhul viib õpilased sööklasse õpetaja.

3.15. Kaasa võetud toitu ja jooki ei tarbi õpilane koolimajas liikudes ega õppetöö ajal. Õppetöö ajal ei ole toit ja jook nähtaval kohal.

3.16. Õpilane hoiab oma kooli vara. Lõhkumise või rikkumise korral hüvitab kahju lapsevanem seaduses ettenähtud korras.

3.17. Õppetundide, ürituste ajal ja koolimajas nutivabadel aladel ei tohi õpilane kasutada mobiiltelefoni või muid tegevust segavaid seadmeid. See on lubatud, kui seadme kasutamine on vajalik õppetöös ning/või selle kasutamine on kokku lepitud õpetajaga. Telefon ja teised

seadmed on hääletul režiimil või välja lülitatud ning ei asu õppelaua.

3.18. Õpetajal on õigus õpilase käest hoiule võtta kõik esemed, mille kasutamine ei ole kooskõlas kodukorraga või mis segavad läbiviidavat tegevust. Ära võetud esemed viib õpetaja esimesel võimalusel kooli juhtkonna liikme kätte (direktor või õppejuht), kes tagastab need lapsevanemale või õpilase seaduslikule esindajale.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marleen Maask (sünnikuupäev 14.08.1997)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Vahetund nutiseadmega või ilma kahe Tartu põhikooli näitel“

mille juhendaja on Marju Selg,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marleen Maask
27.05.2019